

Bálint Sándor: Szeged - Alsóváros. Templom és társadalom. Szent István Társulat, Budapest 1983, 201 o.

„Bálint Sándor ez esztendő nyarán Havi Boldogasszony búcsúján lenne 80 éves. Itt lehetne közöttünk és méltóképpen készülnénk megünneplésére, ha utcai baleset következtében el nem éri a halál.” Ezzel a két mondattal vezeti be Erdélyi Zsuzsa, a mai európai hagyományos népi valláskutatás egyik legjelentősebb személyisége, a kötetet bevezető előszavát. A továbbiakból kitűnik a kötet története is.

A kézirat még Bálint Sándor életében Hamvas István alsóvárosi plébános birtokába jutott és ő bocsátotta az elhunyt mester tanítványainak rendelkezésére, kiadásra. Tomisa Ilona rendezte a munkát sajtó alá, amelyet Erdélyi Zsuzsa lektorált. Az előszóból az csendül ki, hogy a szerző az egyes részeket valószínűleg nem abban a sorrendben közölte volna, mint ahogyan ebben a kötetben láthatjuk. Hogy ez valóban így van-e, nem tudjuk. Ha csak a tartalomjegyzéket, az abban megadott sorrendet szemléljük, akkor a néprajztudomány szokásos csoportosítási gyakorlata alapján a sorrend zavarónak tűnik. A munka elolvasása után azonban mégis az a meggyőződésünk, hogy ez volt az egyedüli lehetőség, azt kifejezni, ami a szerzőben, Bálint Sándorban, évtizedek óta lappangott.

Helytelen lenne ezt a munkát, mint kizárólagos néprajzi alkotást tekinteni. Számomra inkább egy objektív történeti szemlélet összefoglaló megmutatkozása, amelyben a hagyományos népi vallásosság leírása mellett logikus egységben mutatkozik meg a művészettörténelem, a várostörténet, az irodalomtörténet, a ferencesek nemzetet mentő szerepe a török hódoltság ideje alatt. A kötet bizonyíték arra, hogy nem elégséges, ha a kutató csak egy jelenséget ír le és nem keresi az egyes jelenségek mögött rejlő logikai összefüggéseket, azokat az oksági kapcsolatokat, amelyek végül is egy táj embereinek történelmét adják meg. A szokás, a vallási élet egyes tájon belüli gyakorlata kivétel nélkül mindig az ott élő és a veszélyeket túlélő embercsoportok, gyakran meg nem írt, de átélte történelméből fakadt és fakad ma is.

Bálint Sándor az alsóvárosi templomban kezdte meg lelki életét és halála után is ott maradt. A franciskánusok egyszerűsége, sokoldalúsága, szabta meg személyiségét. Számára mindig az a templom maradt a középpontban, amelynek kolostorából Szent Ferencnek a törökök által megtűrt fiai a messiás pusztákba kirajzottak és hirdették a Szót; akik arról gondoskodtak, hogy az emberek ne csak a mában éljenek, hanem a holnapban is bízzanak. A temető a haza végső nyugóhelyét jelentette, ahova nemcsak Dózsa fejét adták át a földnek, hanem az egymást váltó nemzedékek hamvai a múltból a jövőt hirdették. Az 1879-es nagyárvíz elsodorta a települést, de megmaradt a templom és a temető. A 70 ezer főnyi lakosságból csak mintegy 10 ezer maradt vissza a romok felett. A többség — Bálint Sándor szavaival élve, — kirajzott; a szegediek a törökök kiűzése után is, új pusztákat szálltak meg, új településeket alapítottak. A szegedi elvándorlók nélkül Magyarország egy része nem maradt volna magyar. Az idők folyamán az alsóvárosi templom sok község lakói számára „anyaegyházzá” vált. Ha már nem maradhattak meg itten, ide tértek vissza, ide zarándokoltak. Nem a műemlékhez jöttek, hanem ahhoz az Anyához, aki — az egyik búcsújáró ének szerint — a „bujdosóknak kalauza”. Kialakult a „szegedi” szentségi táj, a Sacra Hungaria egyik jellegzetes egysége, amelynek a nemzet átmentésében is csodálatos szerepe volt. A búcsújárók ember által festett kegyképhez tértek vissza, a kép mögött azonban az Örök Anyában vetett hit rejtőzött. A kép szimbólum maradt, másolata még a bécsi Votivkirchébe is eljutott, de a hívek lelkében a Napbaöltözött Boldogasszony gyűjtött ismét és ismét új világot.

Szeged Alsóváros nemcsak százezernyi földettűró magyarnak adott lelki erőt, hanem kulturális életünk sok nagy személyiségének is forrásul szolgált. Dugonics András, Gárdonyi Géza, Mikszáth Kálmán, Tömörkényi István, Békés Gellért, Juhász Gyula mellett Móricz Zsigmond is a „havi búcsún” gyűjtötte anyagát Rózsa Sándor-regényéhez. Bálint Sándor ezt mind dokumentálja és — mindezt összevetve egy templom szellemi kisugárzásának felmérése során — rámutat a történeti néprajz interdiszciplináris jelentőségére.

A szegediek kirajzottak, Bálint Sándor viszont a Havi Boldogasszony áldásával elindulva messze kisugárzott. Nemcsak a magyar népi vallásosság kutatását alapozta meg, hanem azt is elérte, hogy fiatal magyar kutatók munkáját tovább folytatják és világszerte nemcsak neki, a mesternek, hanem a nemzetnek is dicsőségére vállnak.

Gaál Károly

P. Edilbert Lindner: Asszisi Szent Ferenc Kapucinus Rendjének Szentjei. Kapuziner Kloster, Wien 1983. — 409 oldal.

Blanár Mihály nyíregyházi írónak 1982-ben megjelent és már 2. kiadást elért műve után: „Pio atya” (Kapuziner Kl., Wien 1982, 1983, 140 o.) jelen könyvfordítása németből (Die Heiligen des Kapuzinerordens) újabb nyeresége a magyar egyházi irodalomnak.

Tizenegy szentté avatott kapucinus szerzetes életét ismerteti a történelmi levegővel telített könyv. Közülük az utolsónak egy féloldalt juttatott a kiadó, mivel szentté avatásakor a kötet nyomdai munkálatai már igen előrehaladott állapotban voltak. E hiány azonban elenyészik a másik tíz szent életének gazdag aszketikus anyaga mellett.

Kantalei Szent Félix (1515—1587) „tűzben megpróbálva” és tudatos vállalásával annak, hogy „a kolostor nem olcsó üdülőhely, hanem a tökéletességre irányuló őszinte törekvés helye, szigorúan a rendi szabályokhoz tartotta magát. Rómában alamizsnagyűjtőként a megaláztatások között Néri Sz. Fülöppel versenyre kelt a tréfálkozásban. Mivel „katonának fegyverrel a kezében, számrának nyereggel a hátán kell meghalnia”, idős korában sem engedte meg magának pihenést.

Monte Granarói Szt. Szeráf (1540—1604) Loretótól délre született; kőművesből lett kapucinus; egész életét meghatározó nevet kapott, izzott Isten és az emberek szeretetétől. Megpróbáltatásokkal teli kolostori életében belső bátortást kapott: gyakorold a türelmet és járd a kereszt útját.

Leonisszai Szt. József (1556—1612) Latium és Umbria határán született. Pap lett a kapucinus rendben. Közismert csodája volt, hogy a Földközi tengeren hánykódó hajó utasainak kenyeret szaporított. Konstantinápolyban a keresztény foglyok között élt; pestis idején félelem nélkül szolgálta a betegeket. Umbriában apostolkodása központjába nagyböjti beszédeit állította.

Sigmaringeni Szt. Fidél (1557—1622), a Felső-Duna mentén született a Roy családból. Ugyvédként lépett a kapucinusok közé. A Zwingli megosztotta Svájc apostola lett; hitszónokként „nem riadt vissza a tüzes vastól”. Feldkirchenben szociális gondoskodású gvardián. Graubündenben a katolikus misszió megalapítója, majd vértanúja lett.

Viterbói Szt. Krispin (1668—1750) cipészinasból lett fráter. „A középszerűség nem volt kenyeré”, jegyese azonban a szegénység. Tolfában, a Tirréni tenger felett fekvő városban, Rómától északra, imájára többen meggyógyultak, még olajbogyói és fűgái is patikaszernek számítottak. Több olasz kolostorban élt. A mennyországot nem a naplopóknak találták ki, — mondogatta.

Brindizi Szt. Lőrinc (1559—1619) minorita ruhában kezdte meg Szt. Ferenc követését, amit Velencében szemináriumi tanár nagybátyja unszolására kispapi öltönnyel cserélt fel, de utána itt kérte felvételét is a kapucinusok közé. 1583-ban pappá szentelték, négy évre rá velencei házfőnök lett, újabb hat év után pedig tartományfőnök. Az ő idejében, minden udvari rosszindulat ellenére, Prágában is letelepedtek a kapu-